EQUIVALENCE/ ANALOGY IN COMMON VOCABULARY, ABSOLUTE COGNITIVE SYNONYMY IN SPECIALISED VOCABULARY

Doina Butiurca
Assoc Prof., PhD., Faculty of Technical and Human Sciences in Tîrgu-Mureş, Sapientia University of Cluj-Napoca

Abstract:The assertion we start from in our study is that, in the tradition of European linguistics, synonymy was accepted, on one hand, as a relation of semantic equivalence (two words can replace one another, regardless of context), on the other hand, as an extension of the sense of the analogy. Our sphere of research is excerpting synonymy from a descriptive perspective at the level of common vocabulary and specialised vocabulary (as general objective). The approach is a contrastive one, and among the derived objectives we find the definition of synonymy, the relationship between common – specialised vocabularies in the treatment of synonyms, semantic expansion and neutrality, the typology of terminological synonyms. The novel concept we propose and illustrate is that of absolute cognitive synonymy.
One of the conclusions of the study is that the dynamics of current terminology justifies the presence of synonymy relations at different levels of specialised communication. Secondly, the insertion of numerous new senses into a base word belonging to common vocabulary has theoretical consequences on the traditional definition of synyonymy and, in practice, marks the differences necessary in different language registers.

Keywords: lexis, terminology, absolute cognitive synonymy, sense etc.

Cadrul teoretic. Sinonimia lexicală

Două sunt direcțiile de cercetare a relației de sinonimie în semantică, cu excepțiile necesare: (1) definirea conceptului şi (2) delimitarea diferitelor tipuri de sinonime.În ceea ce privește definirea conceptului din perspectivă lingvistică, există două direcții fundamentale: definiții de tip structural și definiții de tip semantic, ambele corespunzând în viziunea lui E. Coșeriu (Coșeriu, Lecții..200:19-40) celor două doctrine care au dominat lingvistica europeană- pozitivismul și antipozitivismul. În tradiția studiilor structuraliste franceze, sinonimia a fost definită ca raport de echivalență semanatică, de identitate, în sensul că două cuvinte sunt sinonime atunci când acestea sunt egale și se pot înlocui unul prin celălalt. Este o definiție valabilă pentru *sinonimele absolute*, spre exemplu. Seriile *zapadă-omăt-nea/ barcă-luntre* din limba română ating cel mai înalt grad de sinonimizare, prin suprapunerea totală a sensurilor. Girard (Girard, 1718) înțelegea prin sinonimie mai mult decât o relație de echivalență semantică, idee reformulată de Ray (A. Ray, 1976) în viziunea căruia sinonimia însemna "a evoca un concept echivalent pentru ". O definiție radicală a sinonimelor a fost dată de Ullmann, în viziunea căruia sinonimia se stabilește între două unități lexicale nu între sensurile acestora (S. Ullmann 1969). Lingvistul britanic acceptă ca sinonime doar acele unități care se pot înlocui reciproc, în orice context. Sunt astfel, eliminate sinonimele relative, indiferent de rolul afectiv sau cognitiv al acestora.

În lingvistica românească (Iorgu Iordan LRC, 1956; Onufrie Vințeler 1983; Forăscu în Bidu-Vrănceanu și Forăscu 2005) sinonimia este studiată ca relație între cuvinte care au același sens și/ sau cuvinte care au sens foarte apropiat, a căror formă este mai mult sau mai puțin diferită. De aici derivă și tipologia sinonimelor:*sinonime absolute* manifestate în limbă și *sinonime relative*, cvasi-echivalente, manifestate în vorbire. Criteriul substituției este adesea

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

considerat ca fiind suplimentar în definirea relației de sinonimie, prioritară rămânând tripla identitate - identitatea de sens, noțională și identitatea obiectelor. Definiția dată sinonimelor de O. Vințeler(Onufrie Vințeler 1983) se bazează pe conținutul unității lingvistice și pe principiul substituției [„cuvinte independente, diferite ca forma dar identice sau apropiate ca sens, care exprima aceeași noțiune pe plan sincronic si in cadrul aceluiași sistem, având posibilitatea de substituire și în cadrul aceluiași context fără ca sensul contextului sa fie alterat"(Onufrie Vinteler 1983:71)]. Pentru Narcisa Forăscu, sinonimia este un tip de relație semantică „ce se stabilește între cuvinte care au semnificații atât de apropiate, încât le considerăm identice.Prin aceasta, ea constituie o modalitate de organizare a vocabularului" (Forăscu în Bidu-Vrănceanu și Forăscu 2005:90). Recent, Cristinel Munteanu (C. Munteanu 2007) a propus o abordare integralistă a sinonimiei, din perspectiva studiilor de lingvistică integrală ale lui Eugen Coșeriu. Este o abordare realizată din perspectiva celor trei straturi de conținut " …corespunzătoare celor trei niveluri ale limbajului"(C. Munteanu 2007:35) - nivelul universal, nivelul istoric și nivelul individual. *Desemnarea* ("*Bezeichnung"* în terminologia lui Eugen Coșeriu) aparține nivelului universal, fiind comună tuturor limbilor prin "referința la faptele extralingvistice" și /sau la "faptele lingvistice ca aparținând realității"(E.Coșeriu, *Lingvistica* 1994: 54). Prin *Bedeutung*, Eugen Coșeriu desemnează cel de-al doilea concept referitor la conținut, respectiv, *semnificația* și/sau *semnificatul* care este "conținutul unui semn sau al unei expresii, dat într-o limbă și exclusiv prin intermediul limbii însăși". Semnificația apare ca fiind determinată de desemnare în discurs, fiind "însumarea tuturor posibilităților de desemnare dintr-o limbă"(C.Munteanu,2007:36). În traducerea dintr-o limbă în alta se traduce sensul, niciodată semnificația.

Problema privind sensul lexical este deosebit de complexă. Benveniste considera conținutul sau sensul condiția *sine qua non* pe care unitatea lexicală trebuie să o îndeplinească pentru a-și menține statutul lingvistic (Benveniste, 2000: 16).Bloomfield realiza distincția necesară dintre sensul *central/normal* și sensul *marginal*/transferat.(Bloomfield2005:149).În lingvistica românească, Iorgu Iordan identifica două tipuri de sensuri la nivelul unui cuvânt: sensul fundamental, care desemnează noțiunea însăși și sensurile secundare, derivate/ întemeiate pe sensul propriu-zis/fundamental. Noțiunea și semnificatul par să reprezinte același concept științific. Prima este preluată din logică și din acest motiv o vom utiliza cu precădere în descrierea structurii termenului. Tot din logică sunt preluate și conceptele de extensiune/ intensiune a sensului. În tradiția ideilor lui Ch. Morris, Ivan Evseev conferă sensului lexical trei tipuri de valori: valoare denotativă (dată de raportarea expresiei lingvistice la obiecte, concepte, fenomene desemnate prin cuvânt); valoare structurală (dată de raportarea cuvântului la alte cuvinte); valoare pragmatică sau conotativă (face referire la modul în care sunt interpretate cuvintele în procesul de comunicare). Referința și/sau contextul verbal de utilizare conferă cuvântului indici suplimentari de informație, extinzând gradul de comunicare cu lumea.Dacă în semantica tradițională verificarea calității de sinonim se realiza după criteriul substituției, al echivalenței, Eugen Coșeriu propune "principiul funcționalității" și al "semnificatului unitar"(E. Coșeriu, Lecții…159), formulând ipoteza că o formă lingvistică separată în lexic și în gramatică se definește înainte de toate, printr-un "semnificat unic și anume un semnificat unitar valabil pentru toate contextele în care apare forma respectivă și care să poată justifica accepțiile acesteia ca fiind motivate prin determinări contextuale"(E. Coșeriu, 2000: 173). Numitorul comun al cercetărilor din domeniu este că în structura semantică a cuvântului există (ca și în configurația fonemului) o *invariantă*, o constantă semantică ce însumează un anumit număr de seme cunoscute de toți vorbitorii unei limbi.

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

0. Expansiune și neutralizare semantică

Pe lângă echivalența absolută, atât semantica tradițională cât și cea modernă au definit (v. supra) relația de sinonimie ca asemănare de sensuri, ca vecinătate, ca raport de cvasi-identitate semantică. Din acest motiv, sinonimia relativă (parțială) este realizabilă numai în anumite limite impuse de contextul în care actul lingvistic se desfășoară. Se dau seriile: *timp-vreme* (subst.), *exact-precis* (adjectiv) din limba română, *justifier, autoriser* (verb) din limba franceză, considerate sinonime, în numeroase dicționare de sinonime și/ sau în dicționarele generale. Neutralizarea relației de sinonimie, respectiv, opoziția dintre ”inventarul” lexicografic și contextul verbal, se evidențiază cercetând identitatea de referent. A se compara:

Stă un *timp*/o *vreme* la bunici.
Toate rezultatele obținute de voi sunt *exacte*/*precise*.

cu:

Motor în *patru timpi* (niciodată, *motor* în patru vremi!)
Se dă *ora exactă* pe glob!(nu ora *precisă!*)

În primele două contexte verbale restrânse, *timp-vreme*, *exact-precis* sunt sinonime. Neutralizarea echivalenței *timp-vreme* (subst.) *și exact-precis* (adjectiv) din ultimele două enunțuri este impusă de factori de natură extralingvistică, prin particularizarea „obiectului”, a caracteristicii. Relația de sinonimie suferă modificări fundamentale la nivel semantic, impuse de semnificat/ de vectorul ”conceptual”/ de referent. Ceea ce interesează lectorul este sensul specializat, univoc, spre deosebire de nivelul expresiv al primelor două enunțuri, unde selecția echivalenților semantici, nefiind motivată, nu este obligatorie în procesul de comunicare. În contextul actual al dezvoltării științelor, definirea conceptului de sinonimie revendică o mai mare flexibilitate (dacă nu o reconsiderare!), cu apel obligatoriu la nivelul universal și istoric al limbajului, respectiv la desemnare și semnificație /semnificat.

Neutralizarea echivalențelor sinonimice are loc și la alte două niveluri, *nivelul diastratic* și *nivelul diacronic*. Se dau seriile: *menajeră* (subst.), *jupânească,* (rar) *madamă*. (~ într-o casă înstărită.);/*a decima,a zeciui* (înv.), *a secera* (fig.),*a masacra*. Cercetând exemplele date după criteriuldiastratic, *jupânească, madamă* din prima serie și *a zeciui*, din a doua serie sunt cuvinte utilizate în anumite regiuni și/ sau în anumite perioade de evoluție a limbii. Unitățile lexicale date nu coexistă în aceeași perioadă de timp, sunt diacronic diferite. *Jupânească*, *madamă* au ieșit din uz și nu pot fi sinonime *in praesentia* cu *menajeră*. Nu îndeplinesc cel puțin două dintre condițiile de a se constitui în serii sinonimice: chiar dacă respectă identitatea de referent, nu aparțin aceleași variante stilistice. Sub aspectul comportamentului contextual, deși sunt acceptate ca sinonime în sens larg, nu pot fi substituite fără consecințe asupra dimensiunii cognitive și expresive a comunicării. Sinonimia este o relaţie de echivalenţă semantică, în mod obiectiv, numai dacă unitățile lexicale coexistă în aceeași perioadă de timp și numai dacă sunt funcționale la nivelul aceluiași registru stilistic al limbii. Recent, P. Zugun (Zugun 2000: 235) a propus o clasificare a sinonimelor după locul, timpul și mediul în care sunt utilizate și/ sau identificate (*sinonime teritoriale, sinonime cronologice, sinonime stilistice* etc). Restricțiile de natură stilistico - funcțională sunt astăzi deosebit de complexe și revendică cercetări aprofundate. Exemple putem identifica și în ”istoria” limbajelor specializate. Din seria de sinonime, ”conducător”, „sultan”, „chehaia”, „tefterdar”, „reis-effendi” (Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*) limbajul administrativ nu va reține decât cuvântul ”conducător”, celelalte unităţi terminologice de origine turcă, cu termeni complet neadaptaţi specificului limbii române, fiind eliminați din registrul oficial al administrației actuale. Terminologia actuală a afacerilor include din seria *taxă*, *tribut*, *pesches* (darul sultanului oferit cu ocazia Bairamului sau a Paștelui) doar termenul ”taxă”, celelalte

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

unități aparținând vocabularului empiric, nefiind reținute. Termenii arhaici pot conferi semnificației generale o valoare expresiv-funcțională în literatură, însă registrul limbajelor specializate neglijează distribuția stilistico-funcțională, respectând criteriul univocității.

Întrebarea care se pune este în ce măsură poate fi extins sensul, în cazul sinonimelor lexicale cvasi-echivalente, fie în sinonimia de dicționar, fie în sinonimia actului lingvistic? Într-un *Dicționar de sinonime* on-linea găsim la ”manieră” următoarele serii: manieră s. 1. v. *comportare*. 2. v. *mod*. 3. v. *stil*. 4. v. *regim*. 5. v. *sens*. 6. v. *politețe*. 7. v. *bună -cuviință*. Identitatea de sens dintre sinonimele date este relativă, chiar dacă trăsătura lor comună este aceea de a desemna o modalitate particulară de comportament și/ sau ansamblul de mijloace de expresie și de procedee care alcătuiesc stilul particular al unui artist, al unui curent în artă, în general etc Pentru ca două sau mai multe cuvinte să îndeplinească statutul de sinonime, este necesar ca identitatea sau echivalența de sens să aibă un număr cât mai mare de seme comune. Oricare alt dicționar de sinonime consemnează aceleași unități ale seriei, dat fiind faptul că relativitatea, caracterul vag al conceptului ”identitate de sens„ permite reținerea însușirilor comune ale obiectelor, așa cum se reflectă în mintea noastră, la un moment dat. Ceea ce nu respectă însă numeroase serii de sinonime propuse în dicționare este relația, istoricește/ nu momentan constituită, dintre reprezentarea însușirilor unui obiect în mintea noastră și contextul verbal real/nu virtual, de comunicare. Lărgirea exagerată a sferei unităților lexicale considerate sinonime este vizibilă în contexte restrânse. Într-un enunț precum: *Condițional-optativul este un mod personal în gramatică.*, ”mod” nu se poate substitui prin ”manieră„ tot așa cum, în enunțul ”Comunismul este un regim totalitar”, ”regim” nu este echivalent cu ”manieră”. Sunt unități lexicale care nu îndeplinesc condiția conținutului comun. Nici în cazul cuvântului *sens* nu putem identifica vreun sem comun cu *manieră*, așa încât acestea să fie considerate sinonime. Contextele verbale reale pun în evidență opoziția dintre ”inventar„ și „uzaj„/ dintre reprezentarea particulară și sistem, dintre subiectiv și obiectiv, în sens larg. Sensul cuvântului este dat de *context.*Este necesar ca principii teoretizate în literatura de specialitate (principiul repartiției dialectale a cuvintelor; principiul variantei stilistice; principiul diastratic etc.) să fie respectate la elaborarea dicționarelor de sinonime on-linea. Rezultă din exemplul discutat lipsa unui criteriu științific de selecție a seriilor sinonimice, în absența căruia lexicograful apelează la intuiție.
Identitatea noțională și identitatea obiectelor teoretizată în lingvistica franceză (Ch. Bally 1919-1921), rusă (R.A.Budagov 1961) și în lingvistica românească de Iorgu Iordan este un criteriu de sinonimizare abandont în perioada actuală. Narcisa Forăscu preferă să utilizeze termenul de *referent* în locul aceluia de *obiect*. Motivul pentru care acest criteriu își pierde valabilitatea este că nu toate cuvintele care exprimă aceeași noțiune sunt sinonime. În limbajele specializate, ca urmare a dezvoltării științei și tehnicii, numeroase cuvinte care desemnează același concept general ajung să se diferențieze datorită evoluțiilor total diferite. Cuvintele *avion-rachetă*, *vapor-submarin* desemnează aceleași noțiuni ”aparat de zbor”, respectiv ”aparat de navigație pe mare”. Deosebirile tehnice și de finalitate pe care știința le-a realizat sunt atât de mari încât anulează identitatea unităților din seriile date. *Avion-rachetă* sunt două cuvinte care denumesc obiecte ce nu mai aparțin aceluiași sistem, din perspectivă diacronică. *Vapor-submarin* se încadrează aceluiași tipar. Nici *oaie-berbec*, *cocoș-găină* nu pot fi considerate sinonime, chiar dacă desemnează aceleași concepte (ovine, păsări de curte). Din perspectiva raportului cu sexul, cele două serii se deosebesc, anulând identitatea de noțiune.

Etapa actuală de dezvoltare a limbilor revendică prezența unor criterii științifice de stabilire a relației de sinonimie, chiar dacă fenomenul terminologizării creează numeroase situații de suprapunere lexic/terminologie, în lexicul panlatin și în limba engleză (v. en. mouse; en. window etc). ”Locul comun„ al acestor dimensiuni este *contextul*, teoretizat din

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

perspectiva lingvisticii integrale de Eugen Coșeriu. Lingvistul înțelege prin context al vorbirii ”toată realitatea care înconjoară un semn, un act verbal sau un discurs, ca ”știință” a interlocutorilor, ca prezență fizică și ca activitate”(E. Coșeriu 2009: 225) și ia în considerare trei tipuri de contexte: idiomatic, verbal și extraverbal.
Contextul idiomatic este reprezentat de limba însăși, ca fundament al vorbirii: ” În vorbire se manifestă în mod concret o parte a limbii, dar această parte semnifică (are semnificație) în relație cu toată limba, cu toată știința idiomatică a vorbitorilor”(idem). Contextul verbaleste ”discursul însuși în calitate de ”cadru”al fiecăreia dintre părțile sale(…)….constituie ”context verbal” nu numai ce s-a spus înainte…, ci și ceea ce se va spune în același discurs.”(E. Coșeriu 2009: 226). Contextul extraverbal însumează ”toate circumstanțele de natură lingvistică ce sunt percepute în mod direct de către vorbitori”(idem). Subtipurile de contexte extraverbale luate în considerare de lingvistul român sunt numeroase (context extraverbal fizic, empiric, natural, practic, istoric și cultural).

1. Relația dintre lexicul comun-limbaj specializat în terminologie și problema sinonimiei

Eugen Coșeriu utiliza conceptul de ”sinonimie cognitivă” (Profesorul îl laudă pe student./ Studentul este lăudat de profesor) în abordarea limbilor naturale și a ”semnificatelor”/ expresiei exterioare, ce formează baza lingvistică a limbajelor specializate. Limbajul este expresie al cărei nucleu îl reprezintă semnificatul, trăsătură care nu îi permite să opereze cu opoziții de tipul adevăr-neadevăr, poetic-apoetic. Aceste distincții (dezvoltate după tiparele științifice ale logicii) apar în cercetările consacrate științei limbajului, care deosebesc limbajele specializate de limbajul poetic și de uzul limbii/ aspectul pragmatic, în concepția lingvistului român. Tezele privind limbajul sunt edificatoare. Cuvintele sunt substitute ale lucrurilor, altfel spus semnificatul coincide cu desemnarea. O altă teză privește distincția fundamentală dintre *desemnare* (referinţa la realitatea extralingvistică), *semnificaţie/ semnificat* (conţinutul de limbă dat de semnificat) şi *sens* (conţinutul unui act lingvistic, al unui discurs *in vivo*). La nivelul lexicului, desemnarea „nu este faptul primar al limbajului, ci un fapt secundar, subordonat *semnificaţiei*: este faptul de a raporta un lucru constatat la o semnificaţie deja dată” (Coşeriu, 1999, p. 12).În terminologie însă, raportul dintre semnificație și desemnare este inversat prin demersul terminologului, de la desemnare la semnificație, demers prin care sunt numite clase de lucruri, obiecte dinainte cunoscute, cu ajutorul termenilor. Limbajul se transformă astfel, în nomenclatură, în viziunea coșeriană.

Între lexicul comun și în lexicul specializat deosebirile sunt fundamentale, consideră lingvistul român. La nivelul organizării, lexicul comun este structurat idiomatic, caracteristică dată de diferențele de semnificat care ajută la funcționarea cuvintelor. Limbajele specializate sunt nomenclaturi i*n vitro* (în dictionarele terminologice, spre exemplu), impuse de exigențele științei, de relațiile pe care le stabilesc cu realitatea obiectelor, a lucrurilor. Discursul specializat, unde terminologia este funcțională in *vivo* impune o abordare specifică. În științele ”tari” precum și în domeniile umaniste limbajul este depășit de rigorile științei prin criteriiile obiective de cunoaștere, ajungându-se întotdeauna la lucrurile înseși, aparținând contextului extralingvistic. Funcționând în relație directă cu intuiția obiectelor strict determinate, termenii sunt univoci (*med. cord, dializă, hipotalamus* etc), sinonimia / relațiile paradigmatice neavînd nicio rațiune în acest context. E. Coșeriu considera că limbajele specializate aparțin limbilor naturale mai degrabă prin expresia lingvistică (semnificant) decât prin semnificat. Exceptând nomenclaturile adaptate/create pe teren lingvistic propriu în fiecare limbă, cercetările demonstrează că semnificatele termenilor științifici sunt universale și/ sau, după caz, cvasi-universale și în consecință, ”interidiomatice” (Eugen Coșeriu). De aici

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

derivă ușurința de echivalare, de transpunere dintr-o limbă în altă limbă, echivalarea însemnând, în fapt „substituirea semnificanţilor", şi nu „transpunerea semnificatelor unei limbi către semnificatele alteia"(Coseriu, 1966, p. 97-98).

Așadar, cu toate că în evoluția terminologiei europene opiniile diferă de la o Școlă la alta, există numeroase trăsături comune lexicologiei și terminologiei: ambele discipline manifestă interes față de *cuvinte* utilizate în lexicul general al unei limbi sau în lexicul specializat. Atât lexicologia cât și terminologia au o parte teoretică și una practică, aplicativă (dictionarele generale și dicționarele specializate). Cu toate acestea, există câteva diferențe fundamentale (Cabré 1998: 35): a.lexicologia are un domeniu mult mai larg de cercetare, spre deosebire de terminologie. Lexicologul cercetează cuvintele unei limbi sub aspectul registrului lingvistic, al repartizării socio-profesionale, spre deosebire de terminologie care are în vedere un lexic restrâns, a cărui trăsătură fundamentală este interdisciplinaritatea. b unitatea de bază a lexicologiei este *cuvântul*, unitatea de bază a terminologiei este *termenul*.c.scopul lexicologiei este descriptiv, scopul terminologiei este prescriptiv. Metodologia de cercetare este cvasi-identică, făcând referire la inventarierea și definirea unităților. În concepția cercetătoarei de la Universitatea Pompeu Fabra (Barcelona), lexicologia include sfera terminologiei.

2. *Sinonimia cognitivă absolută* în terminologia actuală

Spre deosebire de conceptul de sinonimie teoretizat ca echivalență/ cvasi-echivalență în lexicologie, sinonimia în terminologie este restrictivă, presupunând evitarea oricărei situații de ambiguitate, așa cum reiese din cercetările/ Școlile de terminologie din Europa(si nu numai!). În practică, relația de sinonimie este omniprezentă în majoritatea limbajelor specializate. În aceeași idee, M. Th. Cabré (Cabré 1998) observa că relația de sinonimie se manifestă în diferite grade și sub diferite forme: 1.relația de sinonimie dintre un termen și definiția acestuia (sinonimie sintagmatică);2.sinonimia dintre un termen și imaginea ilustrată a conceptului definit de termenul respectiv (sinonimia de interferență între două coduri diferite); 3.sinonimia dintre termeni echivalenți existând în limbi diferite; 4.relația de sinonimie dintre termeni care aparțin diferitelor registre ale limbii; 5.relația dintre termeni echivalenti aparținând aceleași etape de evoluție a limbii; 6.sinonimia dintre termenii savanți și alte denumiri, mai mult sau mai puțin populare (sinonimia de coduri lingvistice). Doi termeni sunt sinonimi din punct de vedere lingvistic, nu pragmatic. În acest caz, cele două unități sinonimice aparțin la două registre lingvistice diferite, ca de exemplu: sinonime între un termen științific și forma sa populară: med. ro. *boală – bolniță*; sinonimie între un termen standard și forma sa dialectală, aspect care interesează istoria terminologiei, nu terminologia *in vivo*. O relație de sinonimie se poate dezvolta între unități echivalente semantic, dintre care una s-a format din cealaltă (o siglă și forma dezvoltată a acesteia; o trunchiere și forma sa completă). În alte situații, două forme sinonimice sunt coexistente în același limbaj de specialitate. Este cazul nomenclaturilor în raport cu terminologia și al simbolurilor în raport cu termenii: Ca-calcium; Na-sodium.

Aplicativ, în terminologia medicală, IT, în terminologia economică, finanțe și bănci, în terminologia solului, relația de sinonimie poate apărea între:

a. O siglă și o formă dezvoltată: BT (Banca Transilvania), SVGA (Super Video Graphicus

Adaptor),V-ONC (oncogenă virală); GIF (Graphical Interface Format); inf. FAT (File Alocation Table) etc.Numeroase sunt situațiile în care sinonimia se stabilește între termenul englez și/sau german/ francez și sigla corespunzătoare și între termenul cu formă românească și sigla corespunzătoare: med. germ..P-Q Intervall/ ro.Interval P-Q; med. fr. thérapie anti-Rh-

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

D/ ro. terapie Anti-Rh-D; med. en.Q wave - Undă Q; med. en. R ratio/ ro. Raport R.etc. Sunt serii de sinonime absolute cognitiv, care respectă toate condițiile necesare pentru realizarea acestei relații (v. A–Bidu Vrănceanu, N. Forăscu 2005:96). Diferența este că în terminologie, raportarea la criteriul dialectal și/sau la criteriul stilistic este neutralizată, spre deosebire de domeniul lexicologiei.

b. Termenii/sintagmele terminologice cu etimon diferit, provenit din aceeași limbă-sursă și/saudin limbi-sursă diferite : med. rezonanță magnetică nucleară - zeugmatografie.

Prima sintagmă este un calc după limba franceză/engleză (fr.résonance magnétique nucléaire/ en.nuclear magnetic resonance). Cel de-al doilea termen este în limba română tot un calc după limba franceza, al cărui etimon este însă, lat. *zeugma-atis*(cf. gr.zeugma, atos).

Etimonul de sursă greacă și/sau latină a dus la apariția unor termeni diferiți, în terminologia medicală europeană: germ. *Apotheke* (*farmacie*, cu sinononimul *Drugstore*), *patikus* si *patika* (în limba maghiară) etc.Grecescul *apothiki* este etimonul termenului latin *apoticarius* și al formelor derivate: fr. *apoticaire* (în franceza veche „ farmacie"), *apoteka* (în limba rusă „farmacie") respectiv, *Apotheke*r (germ. farmacist), *apothicaire* (fr. veche „farmacist"), *aftekar* (farmacist in limba rusa) s.a.m.d. Concomitent cu medicii atestați în domeniul medical, existau în Antichitate vindecări empirice, neatestate, realizate de medici profani, numiti *pharmakopolis*. *Pharmacum* stă la baza a cel putin 20 de unitati terminologice compuse tematic/ derivate în limbile neolatine (fr. pharmacocinetique ; rom. farmacocinetica;), engl. Pharmacokinetic etc.

c. Sinonimia dată de termeni alcătuiți prin autocombinarea afixoidelor: *angiocardiografie –*

cardioangiografie. In particular, dubletele latine și grecești nu se elimină reciproc. Practica medicală atestă egala circulație a acestora: hemostatic (<fr. *hemostatique*; cf. gr. *mnμmop-, mnμm* "sange", *qomors*) și coagulant (lat. *coagulans* „care incheaga"); amfi- (< gr. *tμuu-*,) – ambi- (lat. *ambi-*, *ambo*); hemi (< gr. *wμ-*) - demi (<lat. *dimidius*) –semi (< lat. *semi-*)„jumatate"; poli (<gr.*xpyz-, xpy*{s) - multi-(< lat. multi-,multus-).Și alte tipuri de sinonime între termeni formați cu ajutorul elementelor de compunere savantă ne-au reținut atenția:

- med. *glosalgi*e (cf. gr. *glossa* "limbă"+ gr. *algos* "durere")-*glosadenie* (cf. gr. glossa "limbă"+ gr. dynia "durere"), unde relația de sinonimie se stabilește între elementele secundare ale termenilor;

- med. *adipozurie* (lat. *adipis*"grăsime"+ gr. *ouron* "urină") - med.*lipurie* (cf. gr. *lipos*"grăsime"+ gr. *ouron* "urină"), unde relația de sinonimie se realizează pentru elementul prim al termenului.

Existența dubletelor greco-latine a determinat apariția relației de sinonimie, așa cum se poate deduce din exemplele date, atât la nivelul sufixoidului cât și la nivelul prefixoidului.

d. Sinonime de inventar. Sursa acestui tip de relații este dată de dicționare, cauzele fiind

variabile.Sinonimele terminologice sunt rezultatul unor opinii diferite asupra procesului de desemnare al unui concept. Terminologia medicală franceză întrebuințează nu mai putin de douazeci și șapte de sinonime terminologice pentru a denumi o singura afecțiune a splinei: *splenomégalie myéloïde idiopathique – érythroblastose chronique de l'adulte – hépato splénomégalie mégacaryocytaire* etc. Pentru *Encefalopatia Gayet – Wernicke* terminologia engleză utilizează opt sinonime (*Wernicke's encephalopathy disease*; *Gayet's disease*; *Gayet-Wernicke encephalopathy*; *Gayet-Wernicke haemorrhagic encephalitis*; *Gayet-Wernicke syndrome; Wernicke'sencephalopathic syndrome*; *Wernicke's encephalopathy; Wernicke's syndrome).*

e. numeroase sintagme medicale întrețin paralelismul patronim anglo-american –

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

termen neologic/ compus savant cu elemente lexicale de sursa greco-latina: sindromul Bonnier – sindrom de nucleu; sindromul Buschke-Ollendorff – dermatofibroză lenticulară diseminală; sindromul Caplan - pneumoconioză reumatoidă; reacție Fermandez - „test cu lepromină"; testul Studer – Wyss – probă la neomercazol; test Huhner- test postcoital. Există situații când terminologia medicală acceptă ca strategie sinonimică echivalența cu termeni alogloți: *Cross- Matching* – varianta pentru *cross – meci.*

Cercetările recente semnalează faptul că manualele, cursurile de specialitate oferă numeroase date privind relațiile de sinonimie cognitivă absolută. Uzajul este unul dintre sursele sinonimiei de registru, dezvoltată din dorința unei comunicări rafinate, diversificate, care să elimine redundanța: *medic-doctor*; *nivel- etaj*; *stindard-steag*; etc

Alte serii sinonimice, existente în număr mare în terminologia medicală constau în alternarea unui termen împrumutat cu echivalentul românesc:

med. *aneuzomie* – med. *recombinare genetică*
med. *pavilion auricular*-med.*pavilionul urechii*
med. *pediculus* – med. *păduche*

Sinonimia specializată este confirmată deopotrivă de discursul de specialitate și de presa medicală, economică, IT etc: *centru comercial – mall- supermarket; gară-stație feroviară; spital-clinică; piață-bazar* etc.

Concluzii

Se impune în etapa actuală de dezvoltare a limbilor și a terminologiei, respectarea principiilor coșeriene de abordare a sinonimiei, din perspectiva celor trei niveluri ale limbajului: nivelul universal, nivelul istoric și nivelul individual (al discursului specializat, al vorbirii etc). Obiectivele terminologiei și ale lexicografiei diferă, fapt în măsură să influențeze statutul relațiilor paradigmatice, cu specială referire la relația de sinonimie. Gradul înalt de univocitate semantică din domeniul terminologiei obligă la restrângerea sinonimiei, fenomen care conferă o atenție deosebită referentului/ funcției referențiale (în discursul specializat), în opoziție cu lexicologia care este orientată, printre altele, spre funcția expresivă. Cu toate acestea, caracterul dinamic al terminologiei contemporane justifică prezența relațiilor de sinonimie, la diferite nivele de comunicare specializată. Nu putem vorbi însă de relații paradigmatice, în sensul în care sunt acceptate în lexicologie, ci de relații cognitive, de un anumit tip de "sinonimie cognitivă", pe care o numim *sinonimie cognitivă absolută*. În limbajele specializate, *sinonimia relativă* dăunează gradului de științificitate, afectează precizia, caracterul monoreferențial al termenului/ sintagmei, al discursului științific. Din aceste considerente, normalizarea și armonizarea în terminologie obligă la reducerea formelor denominative concurente, aflate într-un raport de sinonimie cognitivă relativă. Este o tendință care limitează existenta a doi sau trei termeni pentru denominarea aceluiași concept, spre deosebire de lexicografie, interesată de îmbogățirea lexicului unei limbi.

BIBLIOGRAPHY

Bally,*Traité* , I/II = Ch. Bally, *Traité de stylistique française*, Heidelberg, vol. I, 1921; vol. II, 1919.

Benveniste, *Vocabularul*= Émile Benveniste,*Vocabularul instituțiilor indo-europene. I. Economie, rudenie, societate*, Ed. Paideia,București, 1999.

Benveniste,*Probleme* I/II = Émile Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, vol. I şi II, Ed. Teora, Bucureşti, 2000.

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

Bidu-Vrănceanu, Forăscu,Limba = Forăscu N.2005: Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană, Lexicul*, Editura Humanitas Educational, Bucureşti, 2005.

Bidu-Vrănceanu, Lexicul= Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexicul specializat în mişcare.De la dicţionare la texte* de Angela Bidu-Vrănceanu (2007a),Editura Universităţii, Bucureşti,2007 a.

Bidu-Vrănceanu(coord), Terminologia= Angela Bidu-Vrănceanu, *Terminologialingvistică*, EUB, Bucureşti 2010.

Bidu-Vrănceanu, *Rolul*= Angela Bidu-Vrănceanu,*Rolul lingvisticii în terminologie. În Terminology and translation studies.Plurilingual terminology in the context of european intercultural dialogue* (coord. Doina Butiurca, Inga Druţă, Attila Imre), Cluj-Napoca, Scientia.

Bidu-Vrănceanu, A. *Diacronia* = Angela Bidu-Vrănceanu, *Diacronia în terminologie*, în *Lexic comun/ Lexic specializat*, Analele Universităţii „Dunărea de Jos"din Galaţi, Fascicula XXIV.Anul IV, nr.1(5) 2011b.

Bidu-Vrănceanu,A. .(coord.) = Angela Bidu-Vrănceanu,*Terminologie şi terminologii II*, EU, Bucureşti 2012.

Bloomfield, *Language* = Leonard Bloomfield, *Language*[retipărire a ediţieilondoneze din 1935], Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, New Delhi, 2005.

Budagov,*Ştiinţa limbii* = R. A. Budagov, *Introducere în ştiinţa limbii*, Ed.Ştiinţifică, Bucureşti, 1961

Busuioc, Cucu, Introducere = Ileana Busuioc, Madalina Cucu, *Introducere în terminologie,* Editura Credis, Bucureşti 2001.

Cabré M.T. *La terminologie*= Maria Teresa Cabré, *La terminologie*, traducere din catalană, Monique C.Cormier şi John Humbley, Armand Colin, Les Presses de l`Université d`Ottawa, Armand Colin, 1998.

Chivu, G. *Stilu*l= Gheorghe Chivu, *Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti (1640-1780).*II. *Stilul textelor lingvistice*. în LR XXX 1, 45/ 1981

Chivu, G. *Civilizaţie*…= Gheorghe Chivu, *Civilzaţie şi cultură: consideraţii asupra limbajului bisericesc actual* ; ciclul limba română şi relaţiile ei cu istoria şi cultura românilor, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997

CiobanuG., *Elemente..*=Georgeta Ciobanu, *Elemente de terminologie,* Mirton,Timişoara,1998.

Coşeriu, *Lecţii* = Eugenio Coseriu, *Lecţii de lingvistică generală,* traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga,cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura Arc 2000.

Coşeriu, *Introducere*= Eugenio Coseriu,*Introducere în lingvistică*(ediția a II-a),Editura Echinox, Cluj, 1999.

Coşeriu, *Lingvistică spaţială*=Eugen Coşeriu,*Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii*(cu o prefață de Silviu Berejan şi unpunct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel), Ed. Ştiința, Chişinău, 1994

Coșeriu E. *Omul*: Eugen Coşeriu, *Omul şi limbajul său*, Editura Universităţii, Al.I.Cuza, Iaşi 2009 .

Depeker L. *Entre signe* = Loic Depecker, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale,* Presses Sorbonne Nouvelle, Paris 2002.

Druță, I., *Dinamica* = Inga Druţă, *Dinamica terminologiei româneşti* sub impactul traducerii, Centrul Editorial- Poligrafic al USM, Chişinău, 2013.

Guilbert, L *La*…= Louis Guilbert, *La créativité lexicale,* Larousse, Paris1976.

Gaudin F. *Pour*…= F. Gaudin, *Pour une socioterminologie. Des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles*. Rouen. Publications de l`Université de Rouen 1993.

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)

Iordan, LRC = Iorgu Iordan,*Limba română contemporană*, Editura MinisteruluiÎnvățământului, Bucureşti, 1956.

Leart, P., *Les..* = Leart Pierre, *Les langues spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris 1995.

Rey, A. *Préalable* = Alain Rey, *Préalable à une definition de la terminologie*, în Essai *de definition de la terminologie*, Actele Colocviului Internaţional de terminologie, Lac-Delage, 5-8 oct. 1975, H. Dupuis (red.) Régie de la langue française, Quèbec, Editeur officiel du Quebec 1976.

Rey, A. *Théories* = Alain Rey, *Théories du signe et du sens,*Klincksieck, Paris 1976.

Munteanu C., *Sinonimia..*= Cristinel Munteanu, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, Pitești, Editura Independența Economică, 2007)

Ullmann,*Précis* = S. Ullmann,*Précis de sémantique française*, published by French &European Pubns, 1969.

Ursu, *Formarea* = N.A.Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti1962 .

Vințeler, *Sinonimie* = Onufrie Vințeler *Probleme de sinonimie*,Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1983;

Zugun, *Lexicologia* = Petru Zugun,*Lexicologia limbii române*, Ed. Tehnopress,Iaşi, 2000.

Vintină –Rădulescu I., *Terminologia*: Ioana Vintilă-Rădulescu, *Terminologia şi problemele ei actuale*,Editura Academiei Române, Bucureşti, 1999.

Wüster, E.*Die vier* =Eugen Wüster,*Die vier Dimensionen der Terminologiearbeit,* Viena,1969.

Wüster, E. 1931 *Internationale*= Eugen Wüster, *Internationale Sprachnormung in der Technikbesonders in der Elektrotechnik* , VDI Verlag.

BDD-A28249 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:45 UTC)